

NAZEWNICTWO GEOGRAFICZNE POLSKI

TOM I

HYDRONIMY

Główny Urząd Geodezji i Kartografii

Warszawa 2006

Od Wydawcy

Nazwy geograficzne spełniają ważną rolę informacyjną przy identyfikacji i lokalizacji różnych obiektów na powierzchni Ziemi. Są one ważnym elementem języka mówionego, a w formie pisemnej stanowią istotny element map i innych publikacji. Mając to na uwadze, każde państwo stara się opracowywać i publikować oficjalne wykazy nazw geograficznych, tzw. gazetery narodowe.

Opracowywanie i wydawanie gazeterów narodowych wynika również z realizacji rezolucji Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjętej na I Konferencji ONZ w sprawie Standaryzacji Nazw Geograficznych w 1967 roku w Genewie i ma na celu ujednoczenie nazewnictwa geograficznego w poszczególnych państwach. Konferencja ta zaleciła, aby w poszczególnych państwach zostały opracowane i opublikowane wykazy oficjalnie uznanych nazw geograficznych wraz z ich lokalizacją. Oficjalne wykazy powinny zapewnić jednoznaczność w posługiwaniu się nazwami geograficznymi w różnego typu publikacjach i środkach masowego przekazu.

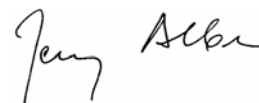
W Polsce z inicjatywą wydania gazetera narodowego wystąpił Główny Urząd Geodezji i Kartografii już w końcu lat siedemdziesiątych, oferując finansowanie jego przygotowania i druku. Rezultatem wieloletnich prac było opublikowanie w 1991 r. na zlecenie Głównego Geodety Kraju obszernego tomu pt. *Nazwy geograficzne Rzeczypospolitej Polskiej*, zawierającego jednak tylko około 28 000 nazw (w tym prawie 3 500 nazw obiektów wodnych) ustalonych przez działającą wówczas przy Urzędzie Rady Ministrów Komisję Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych.

Ze względu na ograniczony zakres tego pierwszego polskiego gazetera, wystarczającego jedynie do opracowania map w skali 1: 500 000 i mniejszych, w końcu lat dziewięćdziesiątych w Głównym Urzędzie Geodezji i Kartografii przystąpiono do przygotowania nowego gazetera narodowego, zawierającego w miarę możliwości kompletny wykaz standaryzowanych nazw poszczególnych kategorii obiektów. Postanowiono publikować go sukcesywnie w formie wielotomowego wydawnictwa pt. *Nazewnictwo geograficzne Polski*.

Niniejsza publikacja stanowi pierwszy tom zaplanowanej na kilka lat serii i zawiera wykaz prawie 16 000 standaryzowanych nazw obiektów wodnych, tzw. hydronimów, z podziałem na dwie części: 1. *Wody płynące, źródła, wodospady* i 2. *Wody stojące*, zweryfikowanych i ustalonych przez Komisję Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, działającą od 1997 r. przy Ministrze Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Publikacja ta mogła powstać jedynie przy wielkim zaangażowaniu oraz wnikliwej pracy wielu osób i instytucji, którym w tym miejscu składam serdeczne podziękowania. Wyrażam także przekonanie, że po tym obiecującym początku wkrótce ukażą się kolejne tomy jakże potrzebnego i oczekiwanego nowoczesnego polskiego gazetera narodowego.

Główny Geodeta Kraju

Jerzy Albin

Przedmowa

I. Krótka charakterystyka hydronimii polskiej

Polska jest krajem położonym w strefie klimatu umiarkowanego, o urozmaiconej rzeźbie terenu. Występują tu różnorodne obiekty wodne: duże rzeki, strugi i potoki, jeziora, źródła, starorzecza itp. Liczba tych obiektów, a zatem i ich nazw jest ogromna – można ją szacować na około 50 000 (łącznie z nazwami obocznymi, historycznymi, gwarowymi itd.). Nazwy obiektów wodnych nazywa się inaczej hydronimami.

Zakres społecznego funkcjonowania nazw wodnych jest różny: nazwy dużych rzek, jezior i kanałów mają zasięg ogólnopolski, nazwy mniejszych obiektów znane są przede wszystkim wspólnotom lokalnym. Część obiektów ma tylko jedną nazwę, jednak nie należy do rzadkości sytuacja, że współwystępuje nawet kilka określeń, stąd potrzeba standaryzacji – ustalenia tylko jednej nazwy dla każdego obiektu wodnego.

Nazwy obiektów wodnych są niezwykle ważne w komunikacji społecznej; stanowią one także znakomitą pomoc przy orientacji w terenie. Nic zatem dziwnego, że wzmianki o nich spotykamy w pisanych dokumentach już od starożytności. Jeszcze w okresie, kiedy ani Polska, ani polskie piśmiennictwo nie istniały, w źródle rzymskim u Marka Agrypy z ok. 44 r. natrafiamy na nazwę Wisły: *Vistla*. Dużo młodsze są zapisy nazwy naszej drugiej co do wielkości rzeki Odry – pochodzą one z kroniki niemieckiej z 814 r.: *Odera*. Z chwilą powstania polskich kancelarii zaczynają pojawiać się dokumenty z licznymi zapisami polskich hydronimów, często w postaci zlatynizowanej. Zapisy średniowieczne niejednokrotnie sprawiają trudności interpretacyjne z uwagi na nieprecyzyjność ówczesnej grafii. Wraz z rozwojem nowoczesnego państwa i jego administracji rośnie liczba zapisów rozmaitych nazw wodnych w różnego typu źródłach: aktach sądowych, inwentarzach, lustracjach, spisach podatkowych itp. Później pojawiają się szkice i plany terenowe, mapy topograficzne, a z czasem słowniki geograficzne, atlasy i monografie hydronimiczne.

Zasób hydronimów w polszczyźnie zmieniał się w ciągu wieków, tak jak z jednej strony zmieniały się niektóre obiekty, a z drugiej zmieniała się polska leksyka. Wpływały na to różne czynniki: zmiany granic kraju, ruchy osadnicze, przekształcenia gospodarcze, a nawet zmiany klimatyczne. Na skutek działalności człowieka znikwały pewne naturalne obiekty, jak np. bagna, pojawiały się natomiast inne: rowy melioracyjne, kanały, sztuczne zbiorniki. Wraz z zanikiem lub pojawianiem się obiektów zanikały lub tworzyły się ich nazwy.

W zbiorze współczesnych hydronimów można wyróżnić kilka warstw. Najstarsza sięga czasów przedpolskich, a nawet przedślwiańskich i łączy Polskę z wielką rodziną indoeuropejską. Należą tu nazwy największych rzek, np. *Wisła*, *Odra*, *Bug*, *Warta*, *Nysa*, a być może także nazwa morza *Bałtyk*. Uważa się, że nazwy te mogły powstać jeszcze w okresie słabo zróżnicowanych grup językowych należących do rodziny indoeuropejskiej. Dziś, po wiekach zmian językowych, nazwy te nie mają dla użytkowników jasnej motywacji, jednak – jak ustalili językoznawcy – można wyróżnić kilkadziesiąt rdzeni o znaczeniu „woda”, „płynąć”. Młodsza warstwa nazewnicza w polskiej hydronimii wywodzi się z leksyki słowiańskiej. Są tu wyrazy powszechnie znane, jak np. *woda*, *strumień*, *potok*, *jezioro*, *staw*, *studnia*, *głęboki* itp. Nazwy tego typu cechują cały obszar słowiański. Najnowsza warstwa

hydronimów powstała na gruncie języka polskiego; charakteryzuje się obecnością typowo polskich cech językowych: dźwiękowych, słowotwórczych i znaczeniowych. Bardzo często są to nazwy utworzone od istniejących już nazw miejscowości, np. *Wrześnianka* od nazwy miasta *Września*

Niezależnie od wymienionych warstw, wyróżnić należy nazwy obce, które nie są odziedziczone, ale nabyte już w okresie historycznym na skutek kontaktów językowych.

W polskim nazewnictwie wodnym najczęściej obcych nazw pochodzi z języka niemieckiego, co wiąże się ze starym niemieckim osadnictwem na ziemiach polskich oraz z późniejszymi zaborami. Najwięcej takich nazw ma Pomorze, Warmia i Mazury, a także zachodnia Wielkopolska, czyli ziemie, które należały do Prus w okresie zaborów, a po II wojnie światowej znalazły się w granicach Polski. Hydronimia północno-wschodniej Polski, prócz nowszych nazw niemieckich, ma znaczną liczbę starych hydronimów pochodzenia bałtyckiego, z uwagi na to, że niegdyś były to ziemie etnicznie pruskie i jaćwieskie. Wzdłuż granicy wschodniej spotykamy hydronimy o językowych cechach wschodniosłowiańskich, na południu zaś zdarzają się nazwy słowackie i czeskie. W Bieszczadach i Beskidzie Niskim ślady w nazewnictwie geograficznym (w tym i wodnym) pozostawili pasterze wołoscy, którzy zawędrowali tu ze wschodnich Karpat; językowo są to nazwy ukraińskie i rumuńskie.

Pod względem znaczeniowym można wyróżnić zasadniczo następujące grupy hydronimów:

- 1) nazwy od cech charakterystycznych obiektu,
- 2) nazwy od właściciela obiektu (inaczej nazwy dzierżawcze),
- 3) nazwy od innych obiektów geograficznych (przede wszystkim nazw miejscowości).

Charakterystyka może dotyczyć cech naturalnych obiektu (jego wyglądu, smaku wody, barwy podłoża, charakterystycznej roślinności, żyjących tu zwierząt, np. *Białka*, *Słotwina*, *Pokrzywnica*, *Wyderna*) lub cech związanych z gospodarczą działalnością człowieka (np. *Młynna*, *Kanał*, *Gać*). Do pierwszej grupy należą m. in. najstarsze nazwy wodne pochodzenia rodzimego.

Nazwy dzierżawcze (np. *Babia Struga*, *Piotrowa Woda*, *Plebańska Rzeka*, *Żydowski Rów*) dotyczą na ogół mniejszych obiektów, zwłaszcza stawów, sadzawek, źródeł, studni, małych potoków i strug. Wskazują one zazwyczaj na właściciela lub dzierżawcę samego obiektu lub obszaru, na którym się ów obiekt znajduje. Należą tu dwa modele słowotwórcze: formy przymiotnikowe od nazw osobowych (jak w przykładach wyżej) lub nazwy złożone z nazwą osobową w dopełniaczu. Niewielką, nowszą grupą nazw o podobnej budowie słowotwórczej ma charakter pamiątkowy, np. *Źródła Elżbiety*.

Trzecia grupa to nazwy od miejscowości, rzadziej od innych obiektów wodnych, nazw terenowych itp. Nazwy tego typu mają na ogół postać przymiotnika od nazwy miejscowej z przyrostkiem *-ski*, np. *Kanał Augustowski*, *Jezioro Szczytnowskie*, *Wrześniańska Struga*. Zdarza się, że nazwa miejscowości przeniesiona jest na obiekt wodny; współcześnie dotyczy to zwłaszcza jezior, np. *Blachownia*, *Korzecznik*, *Mąkolno*.

Wiele nazw wodnych pochodzi od wyrazów pospolitych. Niektóre wyrazy zanikły w dzisiejszej polszczyźnie i utrzymały się jedynie w nazwach własnych, inne mają zasięg ograniczony do gwar. Oto niektóre z nich, powtarzające się w nazwach wodnych: *bachorz*, *bachorza*, *bachorze* – mokradło; *barycz* – moczar, bagno; *barzyna* – bagno (występuje w Małopolsce); *biel* – błoto, bagno, trzęsawisko; *bielawa* – podmokła łąka; *chechło* – mokradło, podmokła łąka; *dunaj* – głęboka woda, głębina w rzece, rzeka; *gopło*, *pło* – bagno (występuje w północno-wschodniej Wielkopolsce); *kadłub* – wydrążony pień drzewa, służący

dawniej jako ujęcie wody źródlanej; *kał* – błoto; *krynica* – źródło (występuje w południowo-wschodniej Polsce); *łędo* – łąka zalewana przez wodę; *łąg* – bagno; *ług* – nadrzeczna łąka, często podmokła; *macica* – źródło strumienia lub rzeki, główny nurt rzeki; *moczydło* – mokradło; *nieciecz*, *nieciecza* – woda wolno płynąca; *oparczysko* – bagno (występuje w północnej Polsce); *parowa* – bagno (występuje na północy Polski); *paryja* – bagno (występuje w Małopolsce); *patok* – potok; *plonia* – głębokie miejsce w rzece, które nie zamraża zimą; *ponik* – rzeka ginąca pod ziemią, na bagnach itp.; *samica* – główny nurt rzeki; *sap* – bagno (występuje w zachodniej Polsce); *sątok* – miejsce, gdzie zlewają się dwie rzeki; *smug*, *smuga* – bagno (występuje w Małopolsce); *sopot* – źródło; *starka* – starorzecze; *stok* – źródło; *szczawa* – kwaśna woda; *szczawnica* – źródło kwaśnej wody.

II. Historia standaryzacji nazw obiektów wodnych w Polsce

Nasz kraj ma długą tradycję standaryzacyjną. Pierwsza komisja ustalająca nazwy urzędowe powstała po odzyskaniu przez Polskę niepodległości po I wojnie światowej; była to Komisja Ustalania Nazw Miejscowości. Wówczas jej prace skupiały się na ujednoczeniu polskiego nazewnictwa geograficznego wewnątrz kraju, który pozostawał przez blisko 150 lat pod trzema zaborami. Prace standaryzacyjne wznowiono po II wojnie światowej, powołując w 1946 roku Komisję Ustalania Nazw Miejscowości. W 1948 r. rozszerzono jej kompetencje i zmieniono nazwę na: Komisja Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych. Priorytetowym celem była wówczas polonizacja nazw geograficznych na Ziemiach Odzyskanych. W stosunkowo krótkim czasie (lata 1946–1951) ustalono polskie nazewnictwo tych obszarów, między innymi około 3000 nazw obiektów fizjograficznych (w tym wiele nazw wodnych)¹. W latach pięćdziesiątych publikowano także w „Monitorze Polskim” urzędowe nazwy obiektów wodnych. Od 1951 do 1975 roku przedmiotem prac Komisji stało się zbieranie, opracowywanie i publikowanie nazw geograficznych z pozostałej części kraju. Wykazy te wydano tylko częściowo w 197 zeszytach *Urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych*². Obejmują one swoim zasięgiem Polskę południowo-wschodnią (woj. krakowskie, rzeszowskie, lubelskie i kieleckie), środkową (woj. łódzkie, bydgoskie, poznańskie, warszawskie – częściowo) i północno-wschodnią (woj. białostockie – częściowo). Późniejszą publikacją zawierającą standaryzowane (ale nie urzędowe) nazwy wodne są *Nazwy geograficzne Rzeczypospolitej Polskiej* (Warszawa 1991) – tzw. gazeter. Zawiera on 5200 nazw obiektów fizjograficznych, w tym nazwy wodne.

Nazwy urzędowe w Polsce ustala minister właściwy do spraw administracji publicznej i ogłasza w drodze obwieszczenia w „Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”. Komisja Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych jest organem opiniodawczo-doradczym ministra (na podstawie *Ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 roku o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych*, „Dziennik Ustaw RP” Nr 166, poz. 1612). W ustawie wymienione są następujące typy obiektów wodnych: rzeka, kanał, jezioro, zatoka, bagno, staw, sztuczny zbiornik wodny, wodospad. Celem standaryzacji nazw geograficznych jest jednoznaczna identyfikacja obiektu oraz ustalenie nazwy zgodnej z normą danego języka.

Cele i zadania Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych określa wspomniana wyżej ustawa (Rozdział 2, Art. 4 i 5). Komisja oprócz tego, że jest organem opiniodawczo-doradczym, ma także – obok rad gmin i Ministra Spraw Wewnętrznych

¹ Wynikiem prac Komisji był *Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej* S. Rosponda, opublikowany w 1951 roku przez Polskie Towarzystwo Geograficzne.

² Wydawano je w latach 1963–1974 w układzie ówczesnych powiatów. W związku z likwidacją powiatów w 1975 roku prace wydawnicze zakończono. Należy zauważyć, że wbrew tytułowi nie są to nazwy urzędowe, a tylko standaryzowane.

i Administracji – inicjatywę w zakresie ustalania, zmieniania lub znoszenia nazw urzędowych.

Pomysł standaryzacji wszystkich współczesnych nazw wodnych zrodził się we współpracy językoznawców, kartografów i hydrologów. Pod koniec XX wieku we wszystkich tych środowiskach trwały końcowe prace nad dużymi programami poświęconymi zbieraniu i segregowaniu nazw geograficznych. Językoznawcy zbliżali się do pełnego, monograficznego opisu głównych polskich dorzeczy, hydrologi przygotowywali nowy, zmieniony i ulepszony podział hydrograficzny kraju. W 1996 roku z inicjatywy Głównego Geodety Kraju w Centralnym Ośrodku Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej (CODGiK) została powołana jednostka organizacyjna w celu utworzenia i prowadzenia bazy danych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych. Baza ta, nazwana Państwowym Rejestrem Nazw Geograficznych (PRNG), zawiera również nazwy wodne.

W Głównym Urzędzie Geodezji i Kartografii z inicjatywy mgr Izabelli Krauze-Tomczyk został opracowany program zebrania współczesnych nazw wodnych z różnych źródeł: hydrograficznych, językoznawczych i kartograficznych, a następnie po ich standaryzacji wydanie w formie gazetera narodowego. Założenia tego programu zostały zaakceptowane przez przewodniczącą Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, prof. Kazimierza Rymuta.

Na zlecenie Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii zespół językoznawców: prof. Janusz Rieger, prof. Jerzy Duma, mgr Joanna Strzelecka, mgr Sebastian Przybyszewski, prof. Ewa Wolnicz-Pawłowska (kierownik) opracował na podstawie literatury toponomastycznej (zob. dołączona bibliografia) wykazy nazw wodnych poszczególnych dorzeczy.

Na podstawie tych materiałów oraz hydronimów zgromadzonych w bazie danych cyfrowej Mapy Podziału Hydrograficznego Polski (MPHP) w skali 1:50 000, wykonanej w Instytucie Meteorologii i Gospodarki Wodnej w latach 1997–2004, zespół pod kierunkiem doc. dr Haliny Czarneckiej opracował wykaz nazw wód w formie tabel. Zgromadzone w bazie hydronimy pochodziły z wielu źródeł, głównie jednak z map topograficznych w skali 1:50 000 i 1:25 000, które były podstawą MPHP. Korzystano także z publikacji onomastycznych, z podziału hydrograficznego wydanego w 1982 roku oraz z informacji zebranych w terenie. Wykazy tabelaryczne zawierały: identyfikatory hydrograficzne cieków według MPHP, nazwy cieków, warianty nazw cieków, rodzaje obiektów wodnych, recypienty każdego cieku i współrzędne geograficzne jego ujścia. Wykazy nazw sporządzono w układzie hydrograficznym, z podziałem na dorzecza, przystosowując je w ten sposób do prac Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, a zarazem ułatwiając organizację pracy w zespołach.

Zestawy nazw wód płynących zostały następnie poddane starannej weryfikacji na podstawie otrzymanych z GUGiK opracowań językoznawczych. Na podstawie tych materiałów uzupełniono wykazy nazwami cieków, które na mapach w skali 1:50 000 były pokazane jako bezimienne oraz zweryfikowano pisownię wszystkich nazw.

Wykazy nie obejmowały nazw najmniejszych cieków, które w podziale hydrograficznym nie miały wyznaczonych zlewni i w związku z tym nie miały zapisanych żadnych atrybutów, między innymi także nazw wodnych.

Robocze wykazy nazw zostały następnie przekazane do Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii. Po zapoznaniu się z materiałem, GUGiK przesłał go do Wydziału Rejestru Nazw Geograficznych Centralnego Ośrodka Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej, kierowanego przez mgr Bogumiłę Morawską, w celu opracowania kompleksowego projektu wykazu nazw wód płynących i stojących, na podstawie informacji z bazy danych Państwowego Rejestru Nazw Geograficznych (PRNG). Baza ta zawiera wszystkie hydronimy znajdujące się na mapach w skalach 1:10 000 i mniejszych. Została wykonana żmudna i niezwykle wnikliwa praca. Wykazy zostały uzupełnione przede wszystkim o nazwy małych

obiektów, tj. potoków, strug, rowów i stawów. Liczba nowych nazw w sposób znaczący wpłynęła na objętość zbioru.

Oprócz uzupełnień została także wykonana weryfikacja wszystkich nazw zawartych w wykazach roboczych na podstawie urzędowych wykazów nazw oraz publikacji toponomastycznych. Dodano informacje dotyczące położenia obiektu na obszarze jednostki administracyjnej (wody stojące) oraz statusu każdej nazwy. Ustalono, czy nazwa była standaryzowana, rekonstruowana lub historyczna, a także czy podlegała zmianom. Umieszczono również informacje dodatkowe, np. o urzędowej nazwie najbliższej miejscowości, od której pochodzi hydronim. Pełna informacja o każdej nazwie wodnej była niezbędna, bowiem ułatwiała Komisji podjęcie właściwej decyzji.

Konfrontacja dwóch zbiorów (MPHP i PRNG) pozwoliła ujawnić pewne, na ogół niewielkie, rozbieżności w odczycie współrzędnych ujść cieków oraz wykryć większe różnice wynikające ze zmian antropogenicznych. Rozbieżności we współrzędnych zostały usunięte, natomiast istotne różnice w przebiegu cieków lub ich nazwach wymagały przeprowadzenia odpowiedniej analizy zaistniałej sytuacji i wyboru właściwego rozwiązania. Dzięki dobrej współpracy obu zespołów wszystkie rozbieżności zostały wyjaśnione, uzgodnione i zweryfikowane.

Projekty wykazów nazw (z dodatkowymi informacjami niezbędnymi do prac Komisji), zostały przekazane Głównemu Urzędowi Geodezji i Kartografii. Następnie GUGiK skierował do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji wniosek o ich standaryzację. Prace standaryzacyjne wykonała Komisja Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych; trwały one około trzech lat.

III. Prace Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych w zakresie standaryzacji nazw wodnych

Wykazy hydronimów, zarówno nazw cieków, jak i wód stojących, Główny Urząd Geodezji i Kartografii przesyłał od końca listopada roku 2002 do roku 2005 do Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych (od 29 sierpnia 2003 roku Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych), gdzie sukcesywnie były one przedmiotem prac standaryzacyjnych. Zgodnie z decyzją ówczesnego przewodniczącego Komisji, prof. Kazimierza Rymuta, wykazy te były recenzowane i referowane na posiedzeniach Komisji przez wybitnych polskich onomastów, specjalistów w zakresie hydronimii.

Wykazy hydronimów przymorza z podziałem na dorzecza (a w nich na wyszczególnione wody płynące i stojące) opiniowali profesorowie: Ewa Rzetelska-Feleszko, Jerzy Treder, Maria Biolik i Jerzy Duma; wody Krajny – prof. Janusz Gołaski; dorzecze Pregoty – prof. Maria Biolik; dorzecze Noteci oraz dorzecze Warty od źródeł do Prosnicy – prof. Ewa Wolnicz-Pawłowska; dorzecze środkowej i dolnej Warty – prof. Jerzy Duma; dorzecze Sanu i Dniestru – prof. Janusz Rieger; dorzecze Wieprza – prof. Kazimierz Rymut. Od 8 listopada 2004 roku Komisja w nowym składzie dokonała standaryzacji dorzecza Odry od źródeł do Warty, dorzecza górnej Wisły od źródeł do Sanu, dorzecza Orawy (w granicach Polski) i dorzecza Łaby – recenzent prof. Kazimierz Rymut; dorzecza Narwi, dorzecza Niemna i dorzecza Drwęcy – recenzent prof. Maria Biolik; dorzecza środkowej Wisły od Pilicy do Osy – recenzent prof. Jerzy Duma; lewych dopływów Wisły od Pilicy do Brdy – recenzent prof. Ewa Wolnicz-Pawłowska.

W trakcie prac nad hydronimią polską Komisja kierowała się zarówno ogólnymi założeniami wypracowanymi przez długoletnią polską tradycję standaryzacyjną, jak i specyfiką materiału. Należy dodać, że w pracach Komisji biorą udział wybitni specjaliści

o wieloletniej praktyce w tym zakresie. Kierują się oni wytycznymi, które przytaczamy poniżej.

Nazwa standaryzowana musi zawierać:

- 1) pełną nazwę obiektu,
- 2) formę dopełniacza,
- 3) informację o rodzaju obiektu,
- 4) współrzędne geograficzne.

Przy ustalaniu nazwy brano pod uwagę:

- 1) zgodność brzmienia i pisowni nazwy z zasadami polskiego języka ogólnego; w wyjątkowych przypadkach ustala się nazwę w formie regionalnej lub tradycyjnej,
- 2) etymologię nazwy,
- 3) zapisy historyczne,
- 4) tradycję użycia nazwy według odczucia wspólnoty lokalnej,
- 5) częstość występowania formy na mapach i w innych opracowaniach.

Członkowie Komisji pracującej nad standaryzacją hydronimów w Polsce podzielili zdanie zespołu redakcyjnego ze wstępu do *Nazw geograficznych Rzeczypospolitej Polskiej*: „Przy ustalaniu nazw geograficznych stosowane są różne kryteria w zależności od tego, które z nazw podlegają standaryzacji. Inne metody muszą być stosowane w stosunku do nazw miejscowości – miast i wsi, a inne, gdy ustalana jest forma językowa nazw obiektów fizjograficznych, np. nazw małych potoków, wzniesień, lasów. Nazwy miejscowości z zasady mają długą historię pisaną [...] **Dwa są zasadnicze kryteria, którymi kierujemy się przy standaryzacji nazw miejscowości: aktualna forma nazwy używana przez mieszkańców oraz historia nazwy potwierdzona przez zapisy historyczne. W wypadku występowania współcześnie kilku wariantów wybieramy ten, który ma potwierdzenie historyczne [...]**³ Nazwy geograficzne, dla których nie posiadamy dokumentacji historycznej, ustalane są na podstawie ich aktualnej formy [...] Jeśli obiekt posiada różne nazwy, lub gdy jedna nazwa posiada warianty słowotwórcze, konieczne jest dokonanie wyboru jednej z form. Jest to zabieg niekiedy trudny, ale obowiązkowy. Nazwom zapisanym w formie gwarowej nadajemy postać fonetyczną zgodną z zasadami języka ogólnopolskiego, pozbawiając je specyficznych, regionalnych cech. [...] Gwarowe formy zleksykalizowane pozostawiamy bez zmian, np. pomorski Starogard (ogólnopolskie byłoby Starogród)” (s. 7–8).

Praktyka pokazała, że Komisja kierowała się jeszcze innymi zasadami, niż wymienione wyżej. Bardzo wyraźnie ujawniło się np. poszanowanie tradycji, również administracyjnej – jeśli jakaś nazwa występowała w gazeterze, a wcześniej w „Monitorze Polskim”, wspomnianych *Urzędowych nazwach* itp. – najczęściej pozostawiano ją bez zmian. Poszanowanie tradycji oprócz kulturowych, historycznych aspektów wynika z głębokiego przekonania, że do sprawnego funkcjonowania administracji (a przecież standaryzacja ma głównie cele administracyjne) niezbędna jest ciągłość nazwy przypisanej do jednego obiektu, a nie dokonywanie zmian co kilka lat.

Niektóre zmiany były jednak konieczne. Dotyczyły one ustalonych wkrótce po II wojnie światowej nazw na Ziemiach Zachodnich i Północnych, które nie przyjęły się w obiegu społecznym. Napływająca tam ludność sama nadawała nazwy, utrwalone do dziś w lokalnych dokumentach urzędowych. Stały się one więc powszechne. W tym przypadku Komisja musiała nową nazwę urzędową ustalić a starą znieść w drodze przewidzianej ustawą, czyli przez opublikowanie w urzędowym organie. Duże zmiany w nazewnictwie zaszły także w Polsce południowo-wschodniej, na dawnej Łemkowszczyźnie. Na skutek powojennych przymusowych (akcja „Wisła”) wysiedleń ludności, osiadłej tu od wieków, zerwana została

³ Podkreślenie nasze – A. Cieślikowa, E. Wolnicz-Pawłowska.

ciągłość tradycji, chociaż niektóre dawne łemkowskie nazwy od zapomnienia chroni tradycja turystyczna.

Członkowie Komisji w procesie standaryzacji reprezentowali (pod względem metodologicznym) ujęcie systemowe, całościowe warstwy nazewnictwa. Daną nazwę wodną zestawiano:

- a) z zasobem wszystkich znanych polskich hydronimów i ich typów,
- b) z innymi lokalnymi nazwami własnymi: wsi, miast, z nazwami terenowymi, a także z nazwami osób.

Przy występowaniu takiej samej nazwy w odniesieniu do wsi, jeziora i rzeki, Komisja starała się te nazwy różnicować, o ile w źródłach poświadczone były nazwy równobrzmiące (np. *Uhryń* – nazwa wsi i potoku, a zarazem obocznie *Uhryński Potok* – nazwa potoku; Komisja wybrała drugą nazwę). Komisja jednak z zasady sama takich nazw nie tworzyła, kierując się poszanowaniem tradycji.

Najwięcej problemów i dyskusji stwarzały nazwy wielowyrazowe. Słowniki ortograficzne języka polskiego zawierają niewiele wskazówek na ten temat. Jedną z nich jest zasada, że pomija się termin hydrograficzny w nazwach z członem rzeczownikowym, a więc np. *Mąkolno* a nie *Jezioro Mąkolno*. Pozostają one natomiast w nazwach z członem przymiotnikowym, np. *Jezioro Powidzkie* a nie *Powidzkie*. Przepisy ortograficzne nie rozstrzygają jednak, jaki ma być szyk członów w nazwach wieloelementowych. W użyciu społecznym decyduje najczęściej tradycja. W języku polskim występują dwie możliwe tendencje, nie zawsze konsekwentne: typ *Jezioro Powidzkie* z członem *jezioro* na początku, lub *Powidzkie Jezioro* z szykiem odwrotnym. Podobnie jest w nazwach miejscowych, np. *Nowy Sącz*, *Stary Sącz* ale *Tręby Stare*, *Tręby Nowe*. W pracach Komisji nad standaryzacją polskich hydronimów członkowie zespołu akceptowali w wielu przypadkach regionalną normę, nie narzucając jednolitych form dla obszaru całego kraju. Zarysowały się jednak pewne ogólne tendencje nazewnictwa: jeśli dany człon w nazwie wieloelementowej miał charakter przymiotnika jakościowego, to występował zazwyczaj na pierwszym miejscu (typ *Czarny Staw*), natomiast przymiotniki odmiejscowe sytuowały się najczęściej na miejscu drugim (typ *Jezioro Głodowskie*).

Zasadą, której Komisja zawsze bezwzględnie przestrzegała, było eliminowanie nazw z numeracją w postaci cyfr rzymskich, rzadziej arabskich. Nazwy typu *Staw Kolejowy I*, *Staw Kolejowy II*, chociaż praktyczne (krótkie) w formie pisanej, stwarzają problemy w wersji ustnej (I = „jeden” czy „pierwszy”?). Nie jest także jednoznaczna ich odmiana przez przypadki. Dla tego typu nazw ustalono formy *Staw Kolejowy Pierwszy* i *Staw Kolejowy Drugi*. Konsekwentną interwencją Komisji w postaci nazwy było także wprowadzanie terminu hydrograficznego w skład nazw w formie wyrażenia przyimkowego, a więc np. *Staw koło Lasu*, a nie *Koło Lasu*, aby można było każdą nazwę odmieniać przez przypadki. Uzupełniane w takich nazwach terminy hydrograficzne pochodziły z rubryki „Rodzaj obiektu” w wykazach tabelarycznych.

W przypadku nazw ewidentnie zniekształconych, a pochodzących wyłącznie z jednego typu źródeł (np. zapisów tylko w źródłach hydrografów lub na mapach), Komisja decydowała często o zmianie nazwy na prawidłową z punktu widzenia etymologii i związanej z nią ortografii, np. *Stróżka* na *Strużka*. Wiele nazw należało jednak wyjaśnić. Niektóre z nich musiały być sprawdzane w terenie, inne – w opracowaniach językoznawczych, jeszcze inne weryfikowano z Państwowym Rejestrem Nazw Geograficznych. Wyjaśnienia dotyczyły nie tylko współrzędnych geograficznych, ale również brzmienia nazwy, np. *Reczynek* czy *Racynek*, *Eligzej*, *Upleziowy Potok* (może potok u Plezi), *Podskalniok* czy *Potok pod Skalniok*. Wiadomości z terenu świadczyły niejednokrotnie o nieznaności nazwy przez mieszkańców. Niewielka liczba nazw została usunięta z wykazów, ponieważ nie spełniały one ustalonych przez Komisję kryteriów językowych.

Kłopotów przysparzały także formy dopełniacza od nazw typu *Stobna* (*Stobny* czy *Stobnej*), które ustalano na podstawie istniejących zapisów, ale również przez analogię do nazw miejscowych lub równobrzmiącej nazwy pospolitej.

Posiedzenia Komisji, przygotowywane przez jej sekretarza mgr Marię Izydorcza, kończyły się przyjęciem uchwał, podających liczbę rozpatrywanych nazw, liczbę nazw zaopiniowanych pozytywnie i liczbę nazw do wyjaśnienia. W uchwałach wskazywano także te nazwy, które należy z wykazu wykreślić lub przesunąć do właściwego zbioru (np. ze zbioru nazw wód płynących do zbioru nazw obiektów stojących, jak *Zbiornik Orzepowicki*).

Ostateczny projekt wykazu nazw wodnych zamieszczony w publikacji został opracowany przez mgr Bogumiłę Morawską oraz uzupełniony i zweryfikowany przez doc. dr Halinę Czarnecką. Opracowanie wymagało szczególnej wnikliwości i żmudnej pracy. Uwzględniono w nim wszystkie uwagi i zalecenia Komisji, m.in. usunięto nazwy nie zaakceptowane przez Komisję oraz nazwy oboczne, jeszcze raz zweryfikowano końcówki nazw w dopełniaczu. Po wielokrotnych wyjaśnieniach, uzupełnieniach, dyskusjach i konsultacjach na posiedzeniach Komisji oraz korektach, powstały w formie tabelarycznej, uporządkowane alfabetycznie, gotowe do publikacji wykazy nazw wód płynących i stojących, przekazane następnie do Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Liczba standaryzowanych nazw obiektów wodnych i przedstawione wyżej problemy wymagały zarówno od recenzentów, jak i członków Komisji trudnej i odpowiedzialnej pracy. Chcemy więc na koniec serdecznie podziękować recenzentom, członkom Komisji, którzy służyli pomocą w wyjaśnianiu wielu wątpliwości, w ustalaniu właściwej formy nazwy i eliminowaniu nazw błędnych. Jedyne współpraca Komisji złożonej z wybitnych specjalistów z przedstawicielami hydrografów z Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej, kartografów, pracowników Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, a także Wydziału Rejestru Nazw Geograficznych mogła dać owoce w postaci wydania w tak krótkim czasie standaryzowanych nazw wodnych w Polsce.

Aleksandra Cieślikowa
Przewodnicząca Komisji Nazw
Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych

Ewa Wolnicz-Pawłowska
Zastępca przewodniczącej Komisji Nazw
Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych

Wprowadzenie

Wykaz nazw wodnych składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera 8252 nazwy wód płynących, źródeł i wodospadów, a część druga – 7605 nazw wód stojących. W obu wykazach znajduje się łącznie 15857 hydronimów. Najliczniejsze są nazwy zaczynające się literą S (11 %) i literą K (10 %) oraz literami B, M i P (po 8 %). Nazwy zaczynające się tymi literami zajmują łącznie 45 % całego zbioru. Najrzadziej spotyka się nazwy zaczynające się literami A, E, F i I – łącznie 1,5 %.

Uwzględniając zainteresowanie użytkowników zagranicznych wszystkie tytuły, teksty wprowadzające i nagłówki tabel dano także w języku angielskim.

Część 1. Wody płynące, źródła, wodospady

Tom I. *Hydronimy – część 1. Wody płynące, źródła, wodospady* zawiera wykaz 8100 nazw cieków: rzek, potoków, strug, strumieni, starych koryt, kanałów i rowów, a także wykazy 136 nazw źródeł i 16 nazw wodospadów.

Nazwy wodne w wykazie wód powierzchniowych są ułożone w porządku alfabetycznym, mimo że wykazy robocze były opracowane w porządku hydrograficznym. Dla szerokiego grona odbiorców publikacja wykazu nazw w układzie hydrograficznym, tj. według kolejności cieków w dorzeczu (rzeki głównej i jej dopływów) zaczynając od ich źródeł do ujścia, wymagałaby bowiem dodania indeksu nazw i znacznego zwiększenia objętości publikacji. Układ hydrograficzny przedstawia schematycznie załączona mapa.

Objaśnienia do tabelarycznych wykazów nazw wód płynących, źródeł i wodospadów

Kolumna 1 – nazwa obiektu wodnego

Wykaz nazw zawiera tylko nazwy standaryzowane (bez obocznych) obiektów wodnych położonych w granicach Polski.

W wykazie są nazwy odnoszące się do całego cieku oraz nazwy dotyczące jego odcinków (nazwy odcinkowe). W wykazie nazwy odcinkowe są wyróżnione kursywą.

W przypadku cieków, wzdłuż których przebiega granica państwa oraz rzek płynących częściowo za granicą, podano tylko nazwę polską, np. *Nysa Łużycka, Odra*.

W nazwach wielowyrazowych szyk wyrazów został ustalony przez Komisję Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych. Przecinek między wyrazami oznacza, że początkiem nazwy jest wyraz stojący po przecinku, np. *Grodzki, Kanał* – to *Kanał Grodzki; Kaszowski, Potok* – to *Potok Kaszowski*.

Kolumna 2 – końcówka nazwy w dopełniaczu

Kończówki nazw w dopełniaczu ustaliła wyżej wymieniona Komisja.

Kolumna 3 – rodzaj obiektu wodnego

Objaśnienie terminów opracowano na podstawie analizy wielu definicji dostępnych w polskich i zagranicznych słownikach geograficznych, technicznych i innych. Opracowano je dla osób korzystających z niniejszego wykazu nazw przede wszystkim po to, aby uporządkować podstawowe terminy pod względem rozumienia ich znaczeń w hydrografii polskiej.

Zostały wyróżnione następujące rodzaje obiektów:

Rzeka – duży, naturalny ciek wodny płynący stale lub okresowo w wyłobionym przez siebie korycie; rzeka uchodzi do morza, jeziora lub do innej rzeki; ma nazwę własną. Cieki źródłowe o nazwach odcinkowych, stanowiące początek danej rzeki, są w niniejszym zbiorze określane jako rzeka, głównie w celu podkreślenia ciągłości ich biegu. W Polsce za rzekę uważany jest ciek, którego zlewnia ma więcej niż 100 km².

Potok – ciek wodny płynący w terenie o znacznych deniwelacjach, zwykle w korycie wyerodowanym w skałach. Charakteryzują go duże spadki i burzliwy prąd. W Polsce potokami są przeważnie nazywane cieki płynące w górach i na wyżynach, rzadko w innych regionach. Cechą potoków górskich są spadki koryt od 5‰ do 30‰, a potoków wysokogórskich nawet do 80‰ i więcej. Na wyżynach potoki charakteryzują się spadkami od 5‰ do 10‰. Ich zlewnia zwykle nie przekracza 100 km².

Struga – ciek wodny płynący wolno w terenie o małych deniwelacjach. W Polsce strugi występują głównie na nizinach. Charakteryzują się spadkami do 2‰, a na obszarach o bardziej zróżnicowanej rzeźbie czasami więcej – do 5‰. Zlewnie strug, podobnie jak zlewnie potoków w górach, na ogół nie przekraczają 100 km².

Strumień – mały ciek wodny płynący w terenie o zróżnicowanej rzeźbie, w wąskim, płytkim korycie o niewielkim spadku i zlewni na ogół nieprzekraczającej 20 km². W Polsce najczęściej są spotykane na pogórzach i w najwyższych partiach pojezierzy.

Kanał – sztuczne koryto otwarte o znacznych rozmiarach, o regularnym przekroju w profilu poprzecznym i podłużnym, prowadzące wodę w celach melioracyjnych, żeglugowych i innych.

Rów – sztuczne koryto otwarte o niewielkiej szerokości, prowadzące wodę głównie w celach melioracyjnych.

Ramię ujściowe – fragment naturalnego koryta, na ogół dużej rzeki, powstały przez podział odcinka ujściowego koryta głównego na kilka ramion uchodzących do recipienta. Ramiona ujściowe mają często nazwy własne, np. *Duńczyca*, *Lubczyński Nurt*.

Ramię boczne – fragment naturalnego koryta rzeki, który oddziela się od niego i płynie na pewnej długości obok koryta głównego, a następnie z nim się łączy. Ramiona boczne niekiedy mają nazwy własne, np. *Martwa Woda* – ramię boczne *Regalicy*.

Stare koryto – część dolnego biegu cieku odcięta od niego w sposób naturalny lub sztuczny.

Źródło – naturalny, skoncentrowany, samoistny wypływ wody podziemnej na powierzchnię.

Wodospad – woda spadająca swobodnie ze stromego, niekiedy nawet kilkusetmetrowego progu.

Kolumna 4 – recipient

Recipient (łac. *recipiens*, -tis – przyjmujący) jest terminem używanym w hydrografii i hydrologii i oznacza ciek, do którego uchodzi jego dopływ. Każda rzeka jest recipientem swoich dopływów, np. Wisła jest recipientem wszystkich jej bezpośrednich dopływów.

Informacja ta jest szczególnie istotna wówczas, gdy w wykazie alfabetycznym występuje wiele jednakowych nazw jednowyrazowych, np. *Biała*, *Czarna*, *Kamienna*. Wówczas recipient wskazuje, w którym dorzeczu należy szukać danego ciek.

W kolumnie 4 podano:

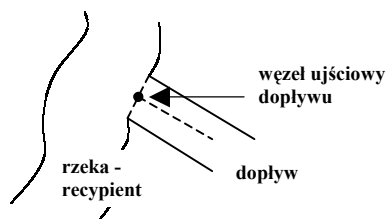
- recipienty wszystkich cieków, których nazwy są wymienione w wykazie, np. *Wisłok* → recipient *San*,
- recipienty kolejnych odcinków rzeki z nazwą odcinkową, np. *Nida* → recipient *Działdówka*, *Działdówka* → recipient *Wkra*, *Wkra* → recipient *Narew*,
- dla cieków uchodzących do jezior przepływowych nazwę recipienta, a w nawiasie – nazwę tego jeziora, np. *Orzysza* → recipient *Pisa (jez. Śniardwy)*,
- tylko polską nazwę recipienta (bez endonimu), gdy znajduje się on za granicą państwa, np. *Niemen* dla *Czarnej Hańczy*.

Dla kanałów żeglownych łączących dwie rzeki, recipientami są obie rzeki; np. *Brda* jest recipientem *Kanału Bydgoskiego* od stanowiska szczytowego kanału do połączenia z *Brdą* zaś *Noteć* – *Kanału Bydgoskiego* od stanowiska szczytowego do połączenia z *Notecią*.

Kolumna 5 – współrzędne geograficzne

Współrzędne geograficzne dotyczą węzła ujściowego ciek, czyli ujścia dopływu do recipienta. Węzły ujściowe i ich współrzędne geograficzne zostały ustalone komputerowo na mapie cyfrowej podziału hydrograficznego Polski w skali 1:50 000 i zweryfikowane na podstawie mapy 1:10 000 w Państwowym Rejestrze Nazw Geograficznych.

W przypadku cieków oznaczonych na mapach pojedynczą linią węzłem ujściowym jest punkt styku dopływu z recipientem. Dla dużych rzek, których koryta są na mapach przedstawione w odpowiedniej skali, węzeł ujściowy jest ustalany według przyjętej zasady, którą ilustruje rysunek.

Jeśli ciek uchodzi do jeziora lub morza, węzeł ujściowy znajduje się w punkcie styku ciek z brzegiem zbiornika. Dla szerokich rzek uchodzących do jeziora lub morza obowiązuje zasada jak na rysunku powyżej.

Dla rzek „przeciętych” granicą państwa, a mających źródła w Polsce (np. *Łyna*, *Strwiąż*), jako zakończenie (ujście) rzeki przyjęto punkt przecięcia rzeki z granicą.

Współrzędne geograficzne cieków z nazwami odcinkowymi zostały obliczone dla punktu na rzece, w którym według danych, ustalonych przeważnie w terenie, zmienia się nazwa ciek. Może to być np. brzeg jeziora w przypadku cieków przepływających przez jezioro lub ujście dopływu, poniżej którego rzeka przyjmuje inną nazwę. Informacja na ten temat jest podana w uwagach.

Dla kanałów żeglownych łączących dwie rzeki, np. *Kanał Bydgoski*, *Kanał Augustowski* współrzędne geograficzne zostały obliczone dla dwóch węzłów ujściowych (tj. miejsc połączenia kanału z rzeką).

Dla kanałów łączących jeziora, np. *Kanał Augustowski*, zostały obliczone także współrzędne geograficzne węzłów w miejscach połączenia odcinków kanałów z jeziorami znajdującymi się na jego trasie.

Dla kanałów lateralnych i tranzytowych, np. *Kanał Łaczański*, *Kanał Wieprz-Krzna*, współrzędne geograficzne węzła ujściowego są obliczone jak dla dopływów.

Współrzędne geograficzne źródeł i wodospadów ustalono jak dla obiektów punktowych.

Kolumna 6 – uwagi

W uwagach są wyjaśniane szczególne przypadki występujące w sieci rzecznej.

W kolumnie zamieszczono informacje dotyczące miejsc, w których następują zmiany nazw odcinkowych rzek. Przybliżone położenie tych miejsc określono nazwą miejscowości, nazwą jeziora lub tylko wskazaniem, że nazwa ta występuje w górnym lub dolnym biegu.

Wykaz skrótów

uj. – ujście ciek

gb. – górny bieg ciek

śrb. – środkowy bieg ciek

db. – dolny bieg ciek

jez. – jezioro

kan. – kanał

MPHP – Mapa Podziału Hydrograficznego Polski

PRNG – Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych

Część 2. Wody stojące

Część druga wykazu hydronimów pt. *Wody stojące* zawiera 7761 nazw obiektów wód stojących: jezior, stawów, sztucznych zbiorników wodnych, zatok, cieśnin oraz głębi i mielizn.

Objaśnienia do tabelarycznego wykazu nazw wód stojących

Kolumna 1 – nazwa obiektu wodnego

Wykaz zawiera standaryzowane nazwy (bez obocznych) wód stojących znajdujących się na obszarze Polski (łącznie z wodami terytorialnymi).

W wykazie podane są nazwy odnoszące się do całego obiektu, a także do jego części, np. do zatok jezior. Nazwy części obiektów są wyróżnione kursywą.

W przypadku obiektów „przeciętych” granicą państwa podano tylko nazwę polską, np. *Zalew Szczeciński*, *Jezioro Orawskie*.

W nazwach wielowyrazowych szyk wyrazów został ustalony przez Komisję Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych. Przecinek między wyrazami oznacza, że pierwszym członem nazwy jest wyraz stojący po przecinku, np. *Brzuskie*, *Jezioro* – to *Jezioro Brzuskie*; *Grodzkie*, *Jezioro* – to *Jezioro Grodzkie*.

Kolumna 2 – końcówka nazwy w dopełniaczu

Kończórkę nazwy w dopełniaczu ustaliła wyżej wymieniona Komisja.

Kolumna 3 – rodzaj obiektu wodnego

Objaśnienie terminów opracowano na podstawie analizy wielu definicji dostępnych w polskich i zagranicznych słownikach geograficznych, technicznych i innych. Opracowano je dla osób korzystających z niniejszego wykazu nazw przede wszystkim po to, aby uporządkować podstawowe terminy pod względem rozumienia ich znaczeń w hydrografii polskiej.

Wyróżnione zostały następujące rodzaje obiektów:

Jezioro – naturalny śródlądowy zbiornik wodny.

Staw – płytki zbiornik wodny powstały przez sztuczne zatamowanie (zastawienie) rzeki, najczęściej w celu hodowli ryb.

Zbiornik wodny (sztuczny) – sztucznie utworzone zagłębienie wypełnione wodą stojącą, np. wyrobisko, zapadlisko, glinianka lub zbiornik powstały przez spiętrzenie rzeki tamą (np. zbiornik retencyjny).

Zatoka – część jeziora lub morza otoczona z trzech stron lądem.

Cieśnina – wąski pas wody łączący dwa akweny i rozdzielający dwa obszary lądowe.

Głębia – wyraźne zamknięte obniżenie w dnie zbiornika wodnego, np. jeziora, morza, położone znacznie niżej w stosunku do otoczenia.

Mielizna – część dna zbiornika lub ciek, położona bardzo blisko powierzchni zwierciadła wody, powstała na skutek akumulacji osadów.

Kolumna 4 – gmina, kolumna 5 – powiat, kolumna 6 – województwo

W kolumnach tych podano informacje o położeniu obiektów wodnych w jednostkach administracyjnych według stanu z 1 stycznia 2006 r. Dla każdego obiektu położonego w obrębie danej jednostki ustalono nazwę gminy, powiatu i województwa. Gdy obiekt jest położony w dwóch jednostkach i jest przecięty granicą administracyjną, wówczas o jego przynależności do gminy decydowało położenie punktu środka danego akwenu. Obiekt wodny jest wtedy zlokalizowany w całości w tej jednostce administracyjnej, w której leży jego punkt środka.

Kolumna 7 – współrzędne geograficzne

Współrzędne geograficzne obiektów powierzchniowych, znajdujących się w wykazie, zostały ustalone na podstawie mapy 1:10 000 z bazy Państwowego Rejestru Nazw Geograficznych. Odnoszą się one do punktu położonego w środku jeziora, stawu, sztucznego zbiornika wodnego lub zatoki. Dla rozczłonkowanych obiektów, np. jezior z zatokami czy długich jezior rynnowych, punkt środka wyznaczano tak, by były uwzględnione także zatoki i skrajnie położone krańce jeziora. Współrzędne punktu środka obiektu wodnego zostały obliczone z dokładnością do sekund.

Dla obiektów „przeciętych” granicą państwa współrzędne podano dla punktu środka ich polskiej części.

Dla głębi i mielizn współrzędne podano dla ich przybliżonego środka.

Kolumna 8 – uwagi

W uwagach są podane informacje:

- o częściach składowych jeziora, gdy składa się ono z kilku akwenów o odrębnych nazwach, np. jezioro *Mamry* składa się z jezior: *Kisajno*, *Dargin*, *Jezioro Dobskie*, *Kirsajty* i *Mamry*,

- o ewentualnym przecięciu jeziora lub zatoki przez granicę państwa, np. przez jezioro *Galadus*,
- o objęciu jeziora rezerwatem przyrody,
- o istnieniu w jeziorze zatok lub odnóg o innych nazwach, np. zatoka *Bruch* jest częścią jeziora *Dąbrowa Wielka*,
- o przypadku objęcia dwóch jezior jedną wspólną nazwą, np. jezioro *Malcz Północny* i *Malcz Południowy* ma wspólną nazwę *Malcz*.

Wykaz skrótów

jez. – jezioro

Zat. – Zatoka

gm. – gmina

m. st. – miasto stołeczne

pow. – powiat

MPHP – Mapa Podziału Hydrograficznego Polski

PRNG – Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych

Halina Czarnecka
Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej

Bibliografia opracowań toponomastycznych

A. Opracowania tekstowe

A. Belchnerowska, *Nazwy wód stojących w dorzeczu Bałtyku między dolną Odrą a dolną Wisłą*. Szczecin 1993.

M. Biolik, *Hydronimia dorzecza Pregoty z terenu Polski*. Olsztyn 1987.

J. Duma, *Nazwy rzek lewobrzeżnego Mazowsza (z całym dorzeczem Pilicy)*. Warszawa 1999.

Hydronimia Odry. Wykaz nazw w układzie hydrograficznym. Red. H. Borek, Opole 1983.

Hydronimia Wisły. Cz. I. Wykaz nazw w układzie hydrograficznym. Pod red. P. Zwolińskiego, Wrocław 1965.

Hydronymia Europaea. Hrsg. v. W. P. Schmid, Bd. 1ff., Wiesbaden-Stuttgart 1985 ff.:

Lieferung 1: H. Górniewicz, *Gewässernamen im Flußgebiet der unteren Weichsel* (Nazwy wodne dorzecza dolnej Wisły). Stuttgart 1985.

Lieferung 2: E. Rzetelska-Feleszko, *Die Zuflüsse zur Ostsee von der Weichselmündung bis zur Persante* (Dopływy Bałtyku od ujścia Wisły do Parsęty). Stuttgart 1987.

Lieferung 3: J. Rieger, *Gewässernamen im Flußgebiet des Wisłok* (Nazwy wodne dorzecza Wisłoka). Stuttgart 1988.

Lieferung 4: J. Duma, *Zuflüsse zur unteren Oder und zur Ostsee bis zur Persante* (Nazwy dopływów dolnej Odry oraz Bałtyku po ujście Parsęty). Stuttgart 1988.

Lieferung 5: M. Biolik, *Zuflüsse zur Ostsee zwischen unterer Weichsel und Pregel* (Nazwy wodne dopływów Bałtyku między dolną Wisłą i Pregołą). Stuttgart 1989.

Lieferung 6: H. Mól, *Gewässernamen im Flußgebiet des Wieprz* (Hydronimia dorzecza Wieprza). Stuttgart 1990.

Lieferung 7: A. Belchnerowska, *Die Namen der stehenden Gewässer im Zuflußgebiet der Ostsee zwischen unterer Oder und unterer Weichsel* (Nazwy wód stojących w dorzeczu Bałtyku między dolną Odrą i dolną Wisłą). Stuttgart 1991.

Lieferung 8: M. Biolik, *Die Namen der stehenden Gewässer im Zuflußgebiet des Pregel und im Einzugsbereich der Zuflüsse zur Ostsee zwischen Pregel und Memel* (Nazwy wód stojących dorzeczy Pregoty i dopływów Bałtyku między Pregołą a Niemnem). Stuttgart 1993.

Lieferung 9: K. Rymut, *Gewässernamen im Flußgebiet der oberen Weichsel von der Quelle bis zu Soła und Przemsza* (Nazwy wodne dorzecza górnej Wisły od źródeł do Soły i Przemszy). Stuttgart 1993.

- Lieferung 10: E. Bilut, *Gewässernamen im Flußgebiet des Westlichen Bug* (Nazwy wodne dorzecza Bugu). Stuttgart 1995.
- Lieferung 11: M. Biolik, *Die Namen der fließenden Gewässer im Flußgebiet des Pregel* (Nazwy wód płynących dorzecza Pregoly). Stuttgart 1996.
- Lieferung 12: K. Rymut, *Rechte Zuflüsse zur Weichsel zwischen Soła und Dunajec* (Nazwy wodne prawobrzeżnych dopływów Wisły między Sołą a Dunajcem). Stuttgart 1996.
- Lieferung 13: K. Rymut und M. Majtán, *Gewässernamen im Flußgebiet des Dunajec* (Nazwy wodne dorzecza Dunajca). Stuttgart 1998.
- Lieferung 14: J. Duma, *Gewässernamen im linken Zuflußgebiet der Weichsel zwischen Pilica und Brda* (Nazwy wodne w zlewisku lewych dopływów Wisły od Pilicy po ujście Brdy). Stuttgart 1999.
- Lieferung 15: K. Rymut, *Gewässernamen im rechten Zuflußgebiet der Weichsel zwischen Dunajec und Wisłok* (Nazwy prawobrzeżnych dopływów Wisły między Dunajcem a Wisłokiem). Stuttgart 2000.
- Lieferung 16: K. Rymut, *Gewässernamen im linken Zuflußgebiet der Weichsel zwischen Przemsza und Pilica* (Nazwy lewobrzeżnych dopływów Wisły od Przemszy do Pilicy). Stuttgart 2001.
- Lieferung 17–18: J. Rieger, *Gewässernamen im Flußgebiet des San* (Nazwy wodne dorzecza Sanu), Teil I–II. Stuttgart 2003–2004.
- Lieferung 19–20: M. Biolik, *Gewässernamen im Flussgebiet der Narew von der Quelle bis zur Einmündung der Biebrza* (Nazwy wodne dorzecza Narwi od źródeł do ujścia Biebrzy). Teil I–II. Stuttgart 2005.
- M. Majtán, K. Rymut, *Hydronimia dorzecza Orawy*. Wrocław 1985.
- Nazwy geograficzne Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa 1991.
- J. Rieger, *Nazwy wodne dorzecza Sanu*. Wrocław 1969.
- J. Rieger, E. Wolnicz-Pawłowska, *Nazwy rzeczne w dorzeczu Warty*. Wrocław 1975.
- S. Rospond, *Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej*, T. I–II. Wrocław 1951.
- M. Rudnicki, *Nazwy Odry i jej ważniejszych dopływów*. W: *Monografia Odry*. Red. A. Grodek i inni, Poznań 1948.
- E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Nazwy rzek między dolną Wisłą a dolną Odrą*. Wrocław 1977.
- W. Szulowska, E. Wolnicz-Pawłowska, *Nazwy wód w Polsce*. Cz. I–II, Warszawa 2001–2002.

B. Atlasy i mapy

Atlas jezior Polski. Red. J. Jańczak. Tom I–III. IMGW, Oddział w Poznaniu. Poznań 1996–1999.

Podział hydrograficzny Polski. Cz. I–II. IMGW, Warszawa 1980–1983.

Mapa cyfrowa podziału hydrograficznego Polski (MPHP). IMGW. Warszawa 2005.

Mapy topograficzne w skali 1:50 000, 1:25 000, 1:10 000 z różnych okresów. GUGiK, Zarząd Topograficzny Sztabu Generalnego WP.

C. Ustawy i zarządzenia

Zarządzenie Nr 115 Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 czerwca 1951 r. w sprawie przywrócenia i ustalenia urzędowych nazw rzecznych śląskiej części dorzecza Odry i Łaby. „Monitor Polski” Nr A-62, Warszawa, 1951.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych. „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 2003, Nr 166, poz. 1612.